

Estetika jako vědní disciplína – předmět estetiky

1750 – Alexander Baumgarten: Aesthetica (lat.) Frankfurt n.M.

estetika – nauka o krásnu

1781 – Immanuel Kant: Kritika čistého rozumu – v ní definice, jinak Kritika soudnosti 1790

estetika – nauka o vnímání (řec. aisthétis)

1835 – Georg Friedrich Wilhelm Hegel: Estetika

1853 – Karl Rosenkranz Ästhetik des Häßlichen

1955 – Benátky – mezinár. Estetický kongres – separační tendence estetiky

Předmět estetiky

- tři oblasti krásna – A. Příroda (základ pro vznik estetického cítění)
 - B. Mimoumělecké lidské výtvořy (kvantitativní převaha)
 - C. Umění (nejvíce teoretické pozornosti)
- předmět teorie umění – umění samotné jako celek i ve všech složkách
- předmět estetiky – jen otázka vnímání a citové roviny vnímání

Vztah estetiky a jiných vědních oborů

- k filozofii – estetika jako „filozofie krásy“ , „filozofie umění“, dnešní filozofii patří už jen ontologie a gnoseologie (poslední osamostatněné disciplíny – etika, estetika)
- k psychologii – proces tvorby i vnímání
- k fyziologii – vyšší nervová činnost, fyziologie vnímání aj.
- k sociologii – hodnocení krásy, krása a vnímání jako společenský fenomén
- k ekonomice – estetiky zboží, otázka uměleckého trhu aj.
- k etice a pedagogice – vztah krásy a dobra, výchova uměním
- k historickým naukám – dějiny umění, dějiny kultury, vývoj společenského statutu umělce a umění
- k náboženství
- k teorii jednotlivých uměleckých oborů (estetika a teorie hudby aj.)

Estetika antického starověku

Řecko

1. Celkově příznivé podmínky pro vzdělanost a umění

2. Tendence k řádu a harmonii

Kalokagathie (kalos = dobrý, agathos = krásný)

(F.Utitz upozorňuje, že v Řecku i renes. Itálii se považovalo za nevhodné v něčem vynikat (bylo by to naukor jiných dovedností, Baltazar da Castiglione – renes. výchova šlechticů – výchova k harmonii, nelze v ničem vynikat)

(F.Nietzsche poukazuje, že v Řecku se vedle tendence k harmonii objevuje i tendence „dionýzovská“, nespoutaná, expresivní

3. Tendence k objektivitě, **mimésis** = napodobení, realismus – naturalismus

4. Estetika v antickém Řecku dosud není systémem

Hesiodos – krása ženy (kalon kakon – krásné zlo)

Homér – krása lidí obecně (např. krása bojujícího jinocha)

Pythagoras (6. st. př.n.l.) – hudební intervaly 1:2:3 = poměr obsahu kužele, koule a válce o stejném kruhovitém průměru, poměr malých celých čísel – tzv. harmonie sfér – základní zákonitosti vesmíru (návaznost – Kepler – Harmonia mundi)

Polykleitos (5.stol.) – číselný proporční systém (Lyssipos, Praxiteles – 4.stol.)

Démokritos (5. st. př.n.l.)

Otázka původu umění

A. umění je dar múz (bohové, genialita...)

B. umění se lidé naučili od zvířat (tkaní, zpěv, stavění...)

Účel umění – 1. Užitečnost, 2. Zábava, 3 Mravní zušlechtění

Stanovil 4.základní barvy: černá – hrubé, bílá – sladké, červená – teplé, zelená - harmonické

Gorgias (5.st.př.n.l.)

Umění – krásný klam („kdo klame v umění, je spravedlivější než ten, kdo neklame“), otázka iluzivnosti v umění

Účel umění – Uklidnit, utišit člověka, vyvolat soucit

Sokrates (469-399)

- kameník (otec sochař)

- podřizoval krásno a estetiku etice a mravnosti

- prosazoval pojmy kalokagathie a napodobení

Účel umění – užitečnost ve smyslu etiky

Platón (427-347)

- také mimésis a realismus a naturalismus

- ve filozofii idealismus – idea krásy je jednou z nejvyšších

- umění hodnotí nízko

- umění není stínem idejí, ale stínem stínů

estetika už jako ucelená nauka

Stupnice krásy (v dialogu Symposion):

1. Nejnižší - tělesná

2. Vyšší - duševní

3. Ještě vyšší - společenská

4. Nejvyšší – ideální (nedostupná)

Spis Dialogy o kráse

Dialog Kratylos – ideje – běžné věci jsou stínem idejí,

umění je napodobuje, je tedy stínem stínů

- kritika dionýského pojetí umění

Aristoteles (384-322)

Zakladatel obecné teorie umění (Platón – zakladatel estetiky)

Spis Poetika (v něm mj. první rozbor děl)

Pojem **unitas multiplex** – jednota v rozmanitosti (krásný je celek, který má v souladu jednotlivosti)

Spojuje uměleckou tvorbu s poznáním

Umělecké dílo je nový výtvar, nikoli mechanické zobrazení (napodobení)

Typizace – umělec provádí „očistný“ výběr ze skutečnosti

Teorie katarze – očistění, vykypění vášní, pak znovu rovnováha

Po katarzi znovunastolení rovnováhy („rovnováha šťáv“)

Klasifikace umění

1. Podle účelu:
 - A. Užitná (slouží účelu)
 - B. Mimetická (účinky plynoucí z katarze)
2. Podle prostředků:
 - A. Výtvarná (barvy, tvary tóny..)
 - B. Múzická (tanec, divadlo, poezie, hudba ..)
3. Podle předmětu:
 - A. Umění představuje lidi lepší než jsou (tragedie idealizuje)
 - B. Umění představuje lidi horší než jsou (komedie karikuje)
 - C. Umění představuje lidi takové, jací jsou (nenašel ve své době příklad.....?)

Vitruvius (1. st.př.n.l.)

Deset knih o architektuře – obhajoba symetrie a mimésis

Plotinos (1.st.př.n.l.)

Zastává volné umění proti účelné architektuře, popisy děl

Cicero (106-43 př.n.l.)

Mužská krása (důstojnost) – ženský krásy (půvab)

Estetika středověku

- rozporný vztah k antice – návaznost i popírání
- důsledky rozporu mezi pohanstvím a křesťanstvím (sv. Augustin – vyrostl jako pohan, později pokřtěn)
- antická svobodomyšlnost versus křesťanský dogmatismus

Tertullianus (160 – 222)

- Credo quia absurdum est (Věřím, protože je to nesmyslné)
- od doby Kristovy nám zvědavosti není třeba, ani bádání od doby evangelia
- odmítá umění jako „léčku ďáblu“
- navazuje na něj ikonoklasie - obrazoborectví
- umění je proti Starému zákonu (neučiníš sobě podobenství)
- kritika smyslovosti (nahá Venuše)

Aurelius Augustinus (354-430)

Spis De pulchritudinae (O kráse) (7 stupňů krásy: 1. z těla, 2. skrze tělo, 3. nad tělem, 4. směrem k duši, 5. v duši, 6. směrem k Bohu, 7. s Bohem)

- symbolika čísel (1=dokonalost, jednota, 2=zlo, nedokonalost)
- návaznost na Platóna – umění je klam, ale „nepraktický klam“ – prospívá zábavě a nepřináší zisk

Tomáš Akvinský (1225-1274)

- vrcholná scholastika, 1322 prohlášen za svatého
- výklady křesťanství a Aristotela
- krásu lze poznat rozumem, absolutní krásu=Boha nikoli
- navazuje na princip unitas multiplex
umění má: 1. celistvost (integritas), 2. podřízenost jednotě (harmonia), 3. jasnost (claritas)

Estetika renesance

„Renesance vzniká ne proto, aby se oživil duch antiky, ale lidé se obracejí k antice, protože vzniká renesance“ (J. Volek)

- kolísání mezi materialistickým a idealistickým pojetím krásy
- vznik teorií proporcí (návaznost na antiku)
- harmonie (krása, harmonie proporcí)
- koncept originality
- rozpory ve vztahu umění a řemesla
(Dürer – každé řemeslo je umění, Petrarca poezie=sestra filozofie, Michelangelo „sochař je zaprášený řemeslník“)

Leone Battista Alberti (1404-1472)

Deset knih o stavitelství, Tři knihy o malířství, O soše

- perspektiva, bod, linie, plocha (vymyslel způsob měření hloubky moří)
- základní barvy – červená-oheň, modrá-vzduch, zelená-voda, šedá-země)
- harmonie přírody jako vzor

Leonardo da Vinci (1452-1519)

- „věda je prostředkem umění a umění je vědou“
- architektura – spojení matematiky a malířství
- věda je napodobitelná, umění jedinečné a nepřenosné
- Trattato della pittura
- umění krásu nereprodukuje, ale produkuje

Albrecht Dürer (1471-1528)

- návrat k antickému pojetí umění – všechna řemesla
- krása je různorodá x šerednost nerozrůzněná

Estetika klasicismu 16. – 17. století

René Descartes (1590 – 1650)

1618 *Compendium musicae* – o hudbě

cogito, ergo sum (dubito, ergo cogito)

- subjektivní pojetí krásy
- racionální analýza smyslů – popsal dráhy citových vzruchů, I. P. Pavlov jej považoval za svého předchůdce
- nižší psychické pochody – dané našimi smysly
- vyšší – duše člověka, „rozumová“ duše daná od Boha
- nezáleží na tom, co je krásné samo o sobě, záleží na tom, jaký je náš subjektivní vztah k předmětu

Německá klasická filosofie (konec 18. – polovina 19. století)

Immanuel Kant (1724 – 1804)

- estetický formalismus
 - kriticismus (překonávání dogmatismu a skepse)
 - subjektivismus – důraz na rozum, který vnáší řád do chaosu jevů
 - agnosticismus – nepoznatelnost „věcí o sobě“
- Kritika čistého rozumu* (1781) – filozofie, definice estetiky jako nauky o vnímání
- Kritika praktického rozumu* (1785) – hlavně etika
- Kritika soudnosti* (1790) – hlavně estetika
- Estetický soud – je člověku dán, nezávisí na rozumu
- Předmětem soudu není podstata jevu, ale jeho forma
- jedině ve formě je krásno
 - pojem volné krásy (puchritudo vaga)
 - pojem vázané krásy (pulchritudo adhaerens) - utilitárnost
 - pojetí génia – „dar“ génia
- génus vědec (syntetik) x génus umělec (romantický individualista)

Georg Friedrich Wilhelm Hegel (1770-1831)

Spis *Estetika* (1835)

princip triády: teze – antiteze – synteze

klad – negace – negace negace

Tři stádia umění:

1. Symbolické umění – architektura (primitivní kultury)

2. Klasické umění – sochařství (rovnováha formy a obsahu)

3. Romantické umění – malířství, hudba, poezie (subjektivita)

nikoli ve smyslu historické posloupnosti, ale ve smyslu hierarchie

od objektivity k subjektivitě (např. architektura nejlépe

symbolizuje historická období)

Krása

* Krása vytvářená člověkem je vyšší než přírodní krása

* „Věčná krása“ – jednota přírody v abstraktních formách (v geometrii, symetrii...)

* důraz na idealizaci, nikoli jen kopii přírody